

Милош РАДОВАНОВИЋ
правни заступник у Удружењу осигуравача Србије
– Гарантном фонду

РЕГРЕСНО ПРАВО ГАРАНТНОГ ФОНДА ПРЕМА ШТЕТНИКУ ПО ЗАКОНУ О ОБЛИГАЦИОНИМ ОДНОСИМА И ГРАЂАНСКОМ ЗАКОНИКУ

Резиме

Сврха Гарантног фонда јесте економска заштити оштећених лица од последица саобраћајне незгоде. Оштећеном накнаду штеће солидарно доују Гарантни фонд и штећеник. Одредбе Закона о осигурању имовине и лица и Закона о обавезном осигурању у саобраћају нису уредиле регресно право Гарантног фонда према штећенику. Међушим, те одредбе не искључују примену општих правила грађанског права. Одредбе о регресу испуниоца солидарне обавезе према садужнику, садржане су у Закону о облигационим односима и у Преднацију Грађанског законика. Регресно право Гарантног фонда према штећенику утемељено је у тим одредбама. Штећеник треба да одговара за штету коју је проузроковао и која није покривена осигурањем, чак и ако неко други уместио неће обештећи оштећено лице. Становише да Гарантни фонд има регресно појраживање према штећенику, у складу је са сврхом по фонда. Супошан став ја претвара у инстицију, која без накнаде штећенику јржу заштити од одговорности.

Кључне речи: осигурање, обавезно осигурање у саобраћају, осигурање од аутоодговорности, Гарантни фонд, регрес, накнада штеће.

I Увод

„Без обзира на то што је законом установљена дужност закључења уговора о осигурању од аутоодговорности, што су прописане казне за лица која не испуне ову дужност, што се регистрација моторног возила не може извршити ако није извршено осигурање – има случајева када се после саобраћајне незгоде установи да је штета проузрокована употребом возила које није обухваћено осигурањем.“¹

Правни институт Гарантног фонда, познат у низу земаља, треба да обезбеди пуну заштиту оштећених лица онда када то обавезно осигурање од аутоодговорности не омогућава. Гарантни фондови установљени су у различитим статусним облицима, али увек са циљем заштите оштећених у саобраћају.² Тај циљ детерминише круг субјеката који имају права према Гарантном фонду. Овај фонд не би требало да штити лица која су ван тог круга, а одговорна су за штету по било ком основу.

Питање регреса Гарантног фонда веома је значајно. Циљ због кога је установљено регресно право Гарантног фонда, јесте да терет накнаде штете падне на лице које је одговорно за штету, односно на лице које је штету проузроковало. Домаћи пропис који уређује овај фонд не посвећује довољно пажње питању регреса. Ни Закон о осигурању имовине и лица³ (у даљем тексту: ЗОИЛ), ни Закон о обавезном осигурању у саобраћају⁴ (у даљем тексту: ЗООС) не уређују однос између Гарантног фонда и штетника.

Судска пракса није успела да заштити принцип по коме штетник сноси накнаду штете, у случајевима када поред његове одговорности постоји и одговорност Гарантног фонда. Неке пресуде позивају се на одредбе о регресном праву Гарантног фонда, али истовремено осујећују сврху ради које је то право установљено. По Општем делу Преднацрта Грађанског законика Републике Србије⁵ (у даљем тексту: Грађански законик – Општи део) ово би се могло сматрати изигравањем закона.⁶

1 Предраг Шулетић, Ивица Јанковец, Добросав Огривовић, Бранко Рајичић, *Закон о осигурању имовине и лица – Коментар*, Београд 1996, стр. 200.

2 П. Шулетић, „Гарантни фонд у новом Закону о обавезном осигурању у саобраћају“, *Правни живои*, бр. 10/2004, стр. 933.

3 „Службени лист СРЈ“, бр. 30/96, 57/98, 21/99, 53/99 и 55/99 и „Службени гласник РС“, бр. 55/04, 51/09 и 93/12.

4 „Службени гласник РС“, бр. 51/09, 78/11, 101/11, 93/12 и 7/13.

5 Влада Републике Србије, Комисија за израду Грађанског законика, „Преднацрт – Грађански законик Републике Србије – Прва књига општи део“, Београд, 2014.

6 Чланом 18 Грађанског законика – Општи део прописије да је свако право признато законом ради постизања одређеног циља (став 1) и да је противно основном пра-

У упоредном праву постоје законска решења којима је питање регреса Гарантног фонда уређено на правичнији и целисходнији начин. Немачки Закон о обавезном осигурању за држаоце моторних возила⁷ у члану 12 став 6 предвиђа да право оштећеног на накнаду штете према држаоцу, власнику или возачу моторног возила, као и право оштећеног или држаоца, власника или возача, на накнаду штете према било ком лицу, прелази на Одштетни фонд (немачки Гарантни фонд), ако је тај фонд оштећеном накнадио штету.

Регресно право оваквог фонда постоји и у Републици Хрватској. Одредбом члана 44 став 10 Закона о обавезним осигурањима у промету Републике Хрватске⁸ прописано је да Хрватски уред за осигурање има право да се, за износ исплаћен из средстава Гаранцијског фонда, регресира од особе која је одговорна за штету.

Наведена решења из упоредног права спречавају да дође до изигравања сврхе због које је регресно право Гарантног фонда установљено. Оваква законска решења омогућавају да економски терет штете, која није покривена обавезним осигурањем, увек сноси лице које је штету проузроковало.

Могу се јавити извесне недоумице у погледу питања којим одредбама је данас у Србији уређен Гарантни фонд као правни институт. Није најјасније да ли су то одредбе чл. 99–107 ЗОИЛ или одредбе чл. 73–96 ЗООС. Из прелазних одредаба ЗООС произлази да послове Гарантног фонда данас у нашој земљи обавља Удружење осигуравача Србије, у складу са прописима који су били на снази пре ступања на снагу ЗООС, односно у складу са наведеним одредбама ЗОИЛ.⁹ Стога ће се у овом раду термин Гарантни фонд односити на Гарантни фонд у смислу ЗОИЛ – Гарантни фонд при Удружењу осигуравача Србије,¹⁰ а не Гарантни фонд у смислу ЗООС.

вилу понашања у друштву позивање на слово закона да би се осујетило постизање његове сврхе.

7 *Gesetz über die Pflichtversicherung für Kraftfahrzeughalter (Pflichtversicherungsgesetz)* објављен у немачком службеном гласилу *Bundesgesetzblatt* 5. априла 1965. године, са изменама и допунама објављеним у немачком службеном гласилу *Bundesgesetzblatt* 24. априла 2013. године.

8 „Народне новине“, бр. 151/05, 36/09, 75/09 и 76/13.

9 Вид. Народна банка Србије, Народна банка није надлежна за надзор постојећег Гарантног фонда, доступно на адреси: <http://www.nbs.rs/internet/cirilica/scripts/showContent.html?id=7779&konverzija=no>, прочитано 13.12.2014. године.

10 Постојећи Гарантни фонд није посебно правно лице већ организациона јединица унутар Удружења осигуравача Србије. Вид. члан 5 став 1 тачка 3 Правилника о систематизацији радних места у Удружењу осигуравача Србије од 22. маја 2012. године, са изменама и допунама од 5. новембра 2012. године, 19. новембра 2012. године, 27. новембра 2012. године и 12. фебруара 2013. године.

Домаћи судови, без обзира што се ЗОИЛ (а ни ЗООС) не изјашњава о праву Гарантног фонда на регрес према возачу одговорном за штету, требало би да заузму становиште да постоји регресно право Гарантног фонда према том лицу. Правила тумачења, која су предвиђена Општим делом Грађанског законика, могу нас довести до тог становишта.¹¹ Основаност захтева Гарантног фонда према штетнику произлази из права испуниоца солидарне обавезе да се регресира од свог садужника. Опште правило о регресу испуниоца солидарне обавезе садржано је у Закону о облигационим односима,¹² а и у делу Преднацрта Грађанског законика Републике Србије који уређује Облигационе односе¹³ (у даљем тексту: Грађански законик – Облигациони односи).

ЗОО и Грађански законик – Општи део утврђују начело забране проузроковања штете.¹⁴ Онај ко другоме проузрокује штету дужан је накнадити је.¹⁵ Стога штетник не би требало да буде ослобођен одговорности у случају кад је накнаду штете оштећеном лицу исплатио Гарантни фонд.

II Правичност и регресни захтев Гарантног фонда према штетнику

Штету која није покривена осигурањем, а коју је оштећеном лицу накнадило осигуравајуће друштво, према Грађанском законнику – Облигациони односи сноси осигураник или друго лице које је штету проузроковало.¹⁶ Овакво законско решење засновано је на принципу да штету, која није покривена осигурањем од одговорности, сноси штетник. Наведени принцип није споран. Истицање регресног захтева према штетнику омогућава да се тај принцип оствари.

Гарантни фонд пружа економску заштиту путницима и оштећеним лицима, онда када систем обавезног осигурања у саобраћају није довољан. Из средстава тог фонда надокнађује се штета проузрокована моторним возилом за које није закључен уговор о обавезном осигурању, моторним возилом које није познато и моторним возилом за које је

11 Вид. члан 10 Грађанског законика – Општи део.

12 „Службени лист СФРЈ“, бр. 28/78, 39/85, 45/89 и 57/89 и „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93, 22/99, 23/99, 35/99 и 44/99.

13 Влада Републике Србије, Комисија за израду Грађанског законика, „Преднацрт – Грађански законик Републике Србије – Друга књига облигациони односи“, Београд, 2014.

14 Вид. члан 16 ЗОО и члан 16 Грађанског законика – Општи део.

15 Вид. члан 154 став 1 ЗОО и члан 109 Грађанског законика – Облигациони односи.

16 Вид. члан 1197 Грађанског законика – Облигациони односи.

уговор о обавезном осигурању закључен са осигуравајућим друштвом у стечају.¹⁷ Дакле, из тих средстава надокнађује се штета која би требало да буде покривена обавезним осигурањем од одговорности, али која је из неких фактичких разлога ипак остала непокривена осигурањем.

Гарантни фонд финансира се издвајањем доприноса из премије обавезних осигурања од одговорности и из средстава остварених од регресних захтева.¹⁸ То значи да економски терет штета, које нису покривене обавезним осигурањем, у крајњој линији носе или лица које те штете нису проузроковала али су се уредно осигурала, или лица која такве штете проузрокују али се нису осигурала. Није правично да штету, уместо лица које ју је проузроковало, носе лица која штету нису проузроковала а закључила су уговор о осигурању. Стога регресно право Гарантног фонда према штетнику доприноси остварењу правичности.

Правни однос између Гарантног фонда и штетника није уређен одредбама посебног закона. Између тог правног односа и односа између осигуравајућег друштва и штетника, који је проузроковао штету која није покривена осигурањем, има сличности. Грађански законик – Општи део прихвата законску аналогију као метод попуњавања правних празнина.¹⁹ Стога се правила о регресном захтеву осигуравача према штетнику, у случају када је осигуравач накнадио штету која није покривена осигурањем, могу применити и на регресни захтев Гарантног фонда према штетнику.

III Регресно право Гарантног фонда према власнику неосигураног моторног возила

Одштетно право карактерише плуралитет основа одговорности, а под тиме се подразумева да постоји више разлога на којима се може темељити одговорност за штету.²⁰ Дакле, једно лице може одговарати за исту штету по различитим правним основама (нпр. по основу кривце и као ималац опасне ствари). Такође, за штету проузроковану у једном штетном догађају може постојати одговорност више лица, а из другачијих разлога.

За штету проузроковану неосигураним моторним возилом оштећеном ће одговарати најмање два лица. То су возач – штетник, који је

17 Вид. члан 99 ЗОИЛ и члан 76 ЗООС.

18 Вид. члан 100 ЗОИЛ.

19 Вид. члан 12 Грађанског законика – Општи део.

20 Марија Караникић Мирић, *Објективна одговорност за штету*, Београд 2013, стр. 10.

истовремено власник возила, и Гарантни фонд. Дужника накнаде штете проузроковане неосигураним моторним возилом може бити и више. До тога ће доћи ако штетник није истовремено и власник возила којим је штета проузрокована. Тада оштећени има право да захтева накнаду од возача – штетника (по основу кривице), власника моторног возила којим је штета проузрокована (по основу одговорности за опасну ствар) и од Гарантног фонда (по основу одредаба ЗОИЛ).

Сваки од ових дужника накнаде штете има обавезу према оштећеном лицу да сам ту штету накнади. То значи да је њихова одговорност солидарна. У пасивним солидарним облигацијама постоје две врсте односа. Први – однос између повериоца и солидарних дужника и други – интерни (регресни) однос између самих дужника. Испуњењем од стране једног солидарног дужника облигациони однос између повериоца и свих дужника се гаси.²¹ Истовремено може настати право дужника, који је испунио обавезу, да се регресира од његових садужника. Право на регрес јесте право на враћање новца који је исплаћен уместо другог лица, које је по неком основу било дужно да то плаћање изврши. Оно се оправдава чињеницом да је сваки солидарни дужник обавезан да сноси само онај део обавезе који на њега пада по интерном правном односу.²²

Право Гарантног фонда да се регресира од власника моторног возила, за које није закључен уговор о обавезном осигурању од одговорности, никада није било спорно. Постоји експлицитна одредба која то право предвиђа.²³

Судска пракса не двоуми се око питања да ли овај фонд, након што исплати накнаду штете оштећеном лицу, има право регреса према власнику неосигураног возила којим је штета причињена. „Тужилац је у конкретном случају исплатио оштећеном накнаду штете проузроковане неосигураним моторним возилом, па је стекао право да истакне регресни захтев и то према првотуженом као власнику моторног возила.“²⁴

IV Регресни захтев штетника према Гарантном фонду

Оштећени ће скоро увек када има право на накнаду штете из средстава Гарантног фонда, изабрати да се намири из тих средстава.

21 Слободан Перовић, у: Слободан Перовић (ур.), *Коментар Закона о облигационим односима*, Београд, 1995, стр. 831.

22 Борис Визнер, *Коментар Закона о обвезним (облигационим) односима*, Загреб, 1978, стр. 1416.

23 Вид. члан 104 став 2 ЗОИЛ. Идентична одредба садржана је и у члану 91 став 2 ЗООС.

24 Пресуда Привредног апелационог суда Пж. 173/2014 од 27. фебруара 2014. године.

Међутим, у неким случајевима оштећени ће накнаду штете наплатити директно од штетника. Дешавало се да штетник, након што се оштећени од њега наплати, поднесе регресну тужбу против Гарантног фонда.

Такви парнични поступци били су покретани у случајевима када је штета проузрокована возилом које је било осигурано, али код осигураваача над којим је покренут стечај. Тада може бити рационално да оштећени накнаду захтева од штетника, а не од осигуравајућег друштва или Гарантног фонда. Осигуравајуће друштво, у таквој ситуацији, нема довољно средстава да штету накнади, а потраживање према Гарантном фонду доспева тек даном закључења стечајног поступка.²⁵

Начин функционисања Гарантног фонда сличан је обавезном осигурању у саобраћају по томе што оштећени остварује своје право директно од фонда, а не од непосредно одговорног лица.²⁶

Постоји сличност између Гарантног фонда и обавезног осигурања од одговорности за штету проузроковану моторним возилом. И један и други правни институт служе економској заштити оштећеног лица – жртве саобраћајне незгоде. Међутим, сличност између циљева ова два правна института ту се завршава. „Задатак и улога осигурања од одговорности услед употребе моторног возила је заштита двоструких интереса – интереса штетника и интереса оштећеног.“²⁷ Обавезно осигурање у саобраћају представља и инструмент заштите власника и возача моторног возила од последица одговорности за штету.²⁸ Кауза обавезе осигураваача из уговора о осигурању од одговорности јесте премија осигурања коју наплаћује од штетника, односно осигураника. Гарантни фонд од штетника не прима никакву противчинидбу. Стога не постоји правни основ да исплатом накнаде штете из средстава овог фонда, штетник буде ослобођен грађанске одговорности.

„Средства Гарантног фонда образују се у циљу обезбеђења максималне заштите путника и трећих оштећених лица од негативних последица стечаја осигуравајуће организације са којом је штетник закључио уговор о обавезном осигурању, односно штете настале употребом неосигураног или непознатог моторног возила. Стога и право намирења

25 Правно схватање утврђено на седници Грађанског одељења Врховног суда Србије од 7. октобра 2002. године и 9. децембра 2002. године, *Билтен Врховног суда Србије*, бр. 4/2002, стр. 103. Ово правно становиште потврђено је у низу пресуда, нпр. пресуди Врховног касационог суда Рев. 1024/14 од 27. новембра 2014. године.

26 Здравко Петровић, Вељко Кнежевић, *Накнада штетних последица у саобраћајној незгоди*, Београд, 2009, стр. 63.

27 Наташа Петровић, „Међународно осигурање од аутоодговорности“, *Право и привреда*, бр. 1–4/2006, стр. 100.

28 Јасна Пак, *Право осигурања*, Београд, 2013, стр. 247.

ненакнађеног дела штете из стечајне масе, или штете причињене непознатим или неосигураним возилом, припада само тим лицима.²⁹

Најзначајнија пресуда, донета поводом регресног захтева постављеног према Гарантном фонду, свакако је пресуда Врховног суда Србије Пзз. 5/2004 од 1. априла 2004. године. Ова пресуда није донета поводом регресног захтева штетника постављеног према Гарантном фонду. Међутим, њен значај је велики због тога што је овом пресудом дефинитивно утврђен став да је право на накнаду из средстава Гарантног фонда признато само оштећенима.³⁰

Став који је заузет у претходно поменутој пресуди, Врховни суд Србије следио је и приликом доношења пресуде Гзз. 7/2005 од 16. јуна 2005. године. У наведеној пресуди из 2005. године Врховни суд Србије конкретно се одредио о праву штетника на регрес од Гарантног фонда. „Право на накнаду штете из средстава Гарантног фонда могу остварити оштећена лица којима је штета причињена употребом моторних возила, уз испуњеност и посебних услова за активирање супсидијарне одговорности Гарантног фонда... Пошто тужилац нема својство оштећеног лица, јер је он кривац за штету – штетник, његов захтев није основан“.³¹

Дилема о основаности регресног захтева штетника према Гарантном фонду не постоји ни у пракси нижих судских инстанци.³²

Гарантни фонд и штетник јесу солидарни дужници накнаде штете. Испунилац обавезе има право захтевати од свог садужника да му накнади обавезу која на њега пада.³³ Дефинитивно је утврђено да се регресни однос не активира када је штетник испунилац. Према томе, штетник је солидарни дужник на кога обавеза накнаде штете пада. Стога, Гарантни фонд, у случају када је испунилац обавезе према оштећеном лицу, има регресно потраживање према штетнику.

29 Драгиша Слијепчевић, „Могућност остварења регресног права осигуравача из средстава Гарантног фонда“, *Актуелни проблеми накнаде штете и осигурања*, Зборник радова Удружења за одштетно право, Будва 2004, доступно на адреси:, прочитано 2. јануара 2015. године, стр. 318.

30 Вид. пресуду Врховног суда Србије Пзз. 5/2004 од 1. априла 2004. године.

31 Пресуда Врховног суда Србије Гзз. 7/2005 од 16. јуна 2005. године.

32 Вид. пресуду Окружног суда у Шапцу Гж. 718/2005 од 11. маја 2006. године, пресуду Окружног суда у Крушевцу Гж. 207/2007 од 30. јануара 2007. године и пресуду Окружног суда у Новом Саду Гж. 5205/2006 од 17. јануара 2008. године.

33 Вид. члан 423 став 1 ЗОО и члан 391 Преднацрта Грађанског законика – Облигациони односи.

V Регресно право Гарантног фонда према штетнику у случају штете проузроковане неосигураним моторним возилом

Судска пракса има јединствен став о регресном захтеву штетника према Гарантном фонду. Међутим, судови немају усаглашен став о питању регресног права Гарантног фонда према штетнику. Сагласност о овом питању не постоји због тога што се ЗОИЛ експлицитно одредио о регресном праву Гарантног фонда према власнику, али не и према возачу неосигураног моторног возила.

Принцип да штету сноси лице коју је штету скривило треба да буде заштићен, чак и ако оштећени има право на накнаду из средстава Гарантног фонда. Уколико би превладао став да регресно право према штетнику не постоји, штетник би био ослобођен грађанскоправне одговорности. Гарантни фонд би се тада претворио у институт који штити непажљиве возаче нерегистрованих аутомобила. Терет накнаде штете који они проузрокују, пао би на заједницу лица која уредно осигуравају возила.

Новија пракса Апелационог суда у Београду заснива се на ставу да Гарантни фонд нема регресно право према штетнику. Тај суд је, приликом доношења решења Гж. 5728/2012 од 22. јануара 2014. године, оценио да се Гарантни фонд не може регресирати од туженог, због тога што тужени није био власник неосигураног возила којим је причињена штета, већ је „само управљао тим возилом“.³⁴ Апелациони суд у Београду резолутивно је на идентичан начин у низу пресуда.³⁵

Другостепени судови доносили су и одлуке које се темеље на становишту да Гарантни фонд има право да се регресира од лица које је, управљајући неосигураним моторним возилом проузроковало штету.³⁶

Правни став да Гарантни фонд има право регреса према штетнику, свакако је правичнији од става да се штетник ослобађа обавезе накна-

34 Решење Апелационог суда у Београду Гж. 5728/2012 од 22. јануара 2014. године.

35 Нпр. пресуда Апелационог суда у Београду Гж. 1800/2013 од 13. марта 2013. године, пресуда Апелационог суда у Београду Гж. 7566/11 од 23. новембра 2012. године, пресуда Апелационог суда у Београду Гж. 2836/2012 од 14. фебруара 2013. године и пресуда Апелационог суда у Београду Гж. 7697/12 од 6. фебруара 2013. године.

36 Пресудом Вишег суда у Крушевцу Гж. 503/2013 од 10. децембра 2013. године потврђена је првостепена пресуда којом је обавезан возач да Гарантном фонду рефундира износ исплаћен оштећеним лицима. Апелациони суд у Новом Саду, приликом доношења решења Гж. 1763/13 од 24. јула 2013. године оценио је да „тужени одговара по основу кривице за штету из ког основа Гарантни фонд црпи основаност потраживања, па је погрешан правни закључак првостепеног суда да тужени није одговоран за штету јер није власник возила.“

де штете у случају да Гарантни фонд обештети непосредно оштећеног. Утемељење правичнијег становишта не лежи у одредабама ЗОИЛ. Оно произлази из општијих правила облигационог права.

На правни однос Гарантног фонда и штетника треба применити одредбе облигационог права о регресу испуниоца солидарне обавезе. То омогућавају правила о тумачењу закона, попуњавању правних празнина и забрани изигравања сврхе закона. Она су садржана у Грађанском законнику – Општи део. Међутим, она се као начела грађанског права могу примењивати и пре него што законик ступи на снагу.

VI Регресно право Гарантног фонда према штетнику у случају штете проузроковане непознатим моторним возилом

Средства Гарантног фонда користе се и за накнаду штете због смрти, повреде тела или нарушавања здравља проузроковане употребом непознатог моторног возила.³⁷ Оштећени, у таквим случајевима, има право на накнаду штете од лица које је штету проузроковало и од имаоца возила којим је штета нанета. Међутим, није познато ко су та лица. Стога фактички није могуће да се од њих захтева накнада штете.

Дужник накнаде штете проузроковане непознатим моторним возилом јесте Гарантни фонд. Ако Гарантни фонд испуни обавезу према оштећеном, а након тога се идентификује возило којим је штета проузрокована, фонд стиче право регреса од осигуравајућег друштва код кога је возило осигурано.³⁸

Међутим, у одређеним крајње изузетним случајевима, могуће је да се утврди идентитет возача који је непознатим возилом проузроковао штету, а да то возило не буде откривено. Такав случај постоји у пракси Гарантног фонда.³⁹

Законодавац није предвидео ситуацију да се идентификује возач који је проузроковао штету, а да возило којим је штета проузрокова-

37 Вид. члан 99 став 2 тачка 2 и члан 105 став 1 ЗОИЛ.

38 Вид. члан 105 став 2 ЗОИЛ.

39 Поступак пред Гарантним фондом у предмету Гф-00978/14 покренут је поводом саобраћајне незгоде која се догодила у Београду 2014. године. У тој незгоди једна особа је изгубила живот. Возач који је изазвао удес напустио је лице места, али је накнадно идентификован. После критичног догађаја он је побегао у иностранство. Тамо је откривен, лишен слободе и изручен Републици Србији. Међутим, аутомобил којим је саобраћајна незгода изазвана, никада није пронађен нити је идентификован. Сродници погинуле особе обратили су се Гарантном фонду одштетним захтевом. Њихов захтев утемељен је на чињеници да је штета проузрокована непознатим моторним возилом.

на остане непознато. Због тога ЗОИЛ, не садржи одредбу која предвиђа право регреса Гарантног фонда према возачу који непознатим возилом проузрокује штету.

Становиште да регресно право Гарантног фонда извире једино из експлицитних одредаба ЗОИЛ, ослобађа грађанске одговорности возача непознатог моторног возила.

Возачу непознатог возила, који је напустио лице места саобраћајне незгоде а није дао податке о возилу којим је изазвао незгоду, треба изрећи одговарајућу санкцију. Кривични суд би требало да му изрекне кривичну санкцију, а грађански суд грађанску санкцију – накнаду штете. Економски терет његове штетне радње треба он сам да сноси, у мери у којој је то могуће с обзиром на његову целокупну имовину.

Поступци возача непознатог моторног возила идентични су поступцима возача познатог и осигураног моторног возила, који након саобраћајне незгоде напусти место догађаја без остављања релевантних података. Сагласно одредби члана 29 став 1 тачка 7 ЗООС⁴⁰ и општим условима пословања,⁴¹ осигуравајуће друштво тада има регресно потраживање према возачу познатог и осигураног моторног возила.

Став да Гарантни фонд нема регресно потраживање према штетнику, у случају када је штета проузрокована непознатим моторним возилом, подстиче штетника да прикрива податке о возилу којим је штета проузрокована. Наиме, ако би открио податке о возилу и осигурању, осигуравач би накнадио штету оштећеним лицима. После би тај осигуравач истакао регресни захтев према штетнику, јер је напустио лице места.

Међутим, уколико би возило којим је штета проузрокована остало непознато, штета би била надокнађена од стране Гарантног фонда. Даље, Гарантни фонд не би имао регресно потраживање према возачу непознатог возила, јер ЗОИЛ изричито не предвиђа регресно право у том случају.

40 Осигурано лице губи права из осигурања ако је возач после саобраћајне незгоде напустио место догађаја, а да није оставио своје личне податке и податке о осигурању.

41 „Компанија Дунав осигурање“ а.д.о. Београд, *Услови за обавезно осигурање власника моторних возила од одговорности за штећу причињену трећим лицима*, члан 5, доступно на <http://www.dunav.com/sites/default/files/Uslovi%20-%20Osigranje%20motornih%20vozila.pdf>, прочитано 20. децембра 2014. године; „Аха осигурање“ а.д.о. Београд, *Услови за обавезно осигурање власника моторних возила од одговорности за штећу причињену трећим лицима (аутоодговорност)* од 24. децембра 2012. године, члан 5, доступно на <http://www.axa.rs/repository/uploads/2014/08/uslovi-autoodgovornost.pdf>, прочитано 20. децембра 2014. године; „Wiener Städtische осигурање“ а.д.о. Београд, *Услови за обавезно осигурање власника моторних возила од одговорности за штећу причињену трећим лицима* од 11. децембра 2014. године.

Врховно начело грађанског права јесте савесност и поштење.⁴² Правни ставови требало би да теже правичности, а не да подстичу непоштене активности. Становиште, по коме Гарантни фонд има регресно потраживање само онда када је то изричито предвиђено одредбама ЗОИЛ, доводи до неправичних резултата. Критиковано становиште омогућава да штетник има користи од свог непоштења – прикривања података о возилу.

VII Регресни захтев Гарантног фонда према штетнику у случају штете проузроковане моторним возилом осигураним код осигуравајућег друштва у стечају

1. Регресно право Гарантног фонда у случају губитка права из осигурања

Постоји разлика између возача, који управља неосигураним моторним возилом, и возача који управља моторним возилом осигураним код осигуравајућег друштва над којим је покренут стечај. Возач неосигураног моторног возила, самим учествовањем у саобраћају, чини повреду прописа.⁴³ Возач моторног возила осигураног код осигуравајућег друштва у стечају, поступа у складу са прописима. Уговор о обавезном осигурању од одговорности, у случају стечаја осигуравајућег друштва, остаје на снази до истека времена на који је закључен.⁴⁴

Постоје одређени случајеви када ће возач уредно осигураног аутомобила, због сопствених пропуста, изгубити права из уговора о осигурању. Тада ће он имати регресну обавезу. Ти случајеви у закону су таксативно набројани (између осталог: када возач управља аутомобилом под дејством алкохола, када нема возачку дозволу или када напусти лице места),⁴⁵ као и у општим условима пословања осигуравајућих друштава.⁴⁶

42 Вид. члан 3 Грађанског законика – Општи део.

43 Возач је, према одредби члана 8 став 1 ЗООС, дужан да за време употребе превозног средства у саобраћају код себе има полису осигурања или други доказ о закљученом уговору о обавезном осигурању. Возачу који за време употребе превозног средства нема полису осигурања нити други доказ о закљученом уговору о обавезном осигурању од одговорности, може бити изречена прекршајна казна на основу члана 101 став 1 тачка 1 ЗООС.

44 Вид. решење Привредног апелационог суда Пж. 4643/2010 од 25. октобра 2010. године.

45 Вид. члана 29 став 1 ЗООС.

46 Вид. „Компанија Дунав осигурање“ а.д.о. Београд, *Услови за обавезно осигурање власника моторних возила од одговорности за шtetу иричињену трећим лицима*, члан

Оштећено лице има сопствено право и могућност директне тужбе према осигуравачу.⁴⁷ Његов положај ни мало се не погоршава у случају да дође до губитка права из осигурања.⁴⁸ Оштећено лице и даље има исте солидарне дужнике накнаде штете. Стога има потраживање према осигуравајућем друштву.

Међутим, међусобни (регресни) односи дужника накнаде штете, у случајевима губитка права из осигурања, јесу промењени. Осигуравајуће друштво тада нема обавезу према возачу да га ослободи одговорности за штету коју је проузроковао. Возач то своје облигационо право према осигуравајућем друштву губи, због сопствених поступака набројаних у закону и општим условима пословања. С обзиром да је изгубио право из уговора о осигурању, штета није покривена осигурањем. Осигуравач тада има право регреса према лицу које је проузроковало штету.

Регресна обавеза штетника према осигуравајућем друштву темељи се на чињеницама које доводе до губитка права из осигурања. Због тога се може помислити да се и регресна обавеза Гарантног фонда према штетнику заснива на истим чињеницама.

Постоји битна разлика између штете за коју осигуравач одговара по основу уговора о осигурању од одговорности и штете за коју одговара Гарантни фонд. Осигуравајуће друштво надокнађује штету која је покривена осигурањем. Само у изузетним случајевима осигуравач ће накнадити штету која није покривена осигурањем. Међутим, из средстава Гарантног фонда исплаћује се накнада штете која није покривена осигурањем. Због ове разлике Гарантни фонд има регресно потраживање и у ситуацијама када осигуравајуће друштво такво потраживање не би имало.

Возач аутомобила осигураног од одговорности код осигуравајућег друштва над којим је покренут стечај, права из уговора о осигурању има само према том осигуравајућем друштву. Он ће наведена права моћи да оствари у мери у којој ограничена средства његовог осигуравача – стечајног дужника, то дозвољавају. Своје потраживање из уговора

5, доступно на <http://www.dunav.com/sites/default/files/Uslovi%20-%20Osiguranje%20motornih%20vozila.pdf>, прочитано 20. децембра 2014. године; „Аха осигурање“ а.д.о. Београд, *Услови за обавезно осигурање власника моторних возила од одговорности за штећу причињену трећим лицима (аутоодговорност)* од 24. децембра 2012. године, члан 5, доступно на <http://www.axa.rs/repository/uploads/2014/08/uslovi-autoodgovornost.pdf>, прочитано 20. децембра 2014. године; „Wiener Städtische осигурање“ а.д.о. Београд, *Услови за обавезно осигурање власника моторних возила од одговорности за штећу причињену трећим лицима* од 11. децембра 2014. године.

47 Вид. члан 941 ЗОО и члан 1196 Грађанског законика – Облигациони односи.

48 Вид. члан 29 став 2 ЗООС.

о осигурању, у мањој или већој мери, неће моћи да оствари, јер је осигуравач у „посебном финансијском стању које га онемогућава да уредно извршава уговорне и законске обавезе“.⁴⁹ Негативне последице стечаја погађају возача, иако је поштовао прописе о обавезном осигурању у саобраћају. То на први поглед може изгледати неправично. Међутим, то је оправдано, јер штетне последице стечаја погађају повериоце стечајног дужника. Стога ће возач своја права из уговора о осигурању нужно изгубити (у мањем или већем обиму), ако осигуравач падне под стечај. Штета која не може да се надокнади из стечајне масе, није покривена осигурањем.

Правни однос између штетника и Гарантног фонда није уређен уговором о осигурању. Гарантни фонд није страна у том уговору. Штетник право из уговора о осигурању може имати само према лицу које је исти закључило, односно према лицу које је уговором преузело обавезу. Обавезу уговором о осигурању преузима осигуравајуће друштво, а не Гарантни фонд. Штетник не може изгубити права према Гарантном фонду, јер из уговора о осигурању не произлазе права према Гарантном фонду. Стога чињеница која доводи до губитка права из осигурања нпр. да је штетник управљао аутомобилом под дејством алкохола, не може бити основ његове регресне обавезе према Гарантном фонду.

Регресно право Гарантног фонда према штетнику или постоји увек када је штета накнађена из средстава тог фонда или никад не постоји. Половично решење, по коме регресно право Гарантног фонда постоји само ако наступе околности због којих би и осигуравајуће друштво имало право регреса, није одрживо.

2. Регресно право Гарантног фонда у случају када нема губитка права из осигурања

Виши суд у Београду пресудом Гж. 6195/2012 од 29. маја 2014. године потврдио је првостепену пресуду којом је возач обавезан да намири регресно потраживање Гарантног фонда због тога што „одговорност туженог возача произлази из чињенице да је он непосредно скривио штету“.⁵⁰

У судској пракси било је и другачијих пресуда. Исти суд у пресуди Гж. 2174/2010 од 14. јуна 2012. године наводи: „Може се закључити да је основни циљ, односно сврха установљавања Гарантног фонда економска заштита оштећених лица у тачно прописаним ситуацијама,

49 Д. Слијепчевић, „Стечајни разлог и покретање стечајног поступка над друштвом за осигурање“, *Правни информатор*, бр. 2/2008, стр. 4.

50 Пресуда Вишег суда у Београду Гж. 6195/2012 од 29. маја 2014. године.

које је предвидео законодавац одредбом члана 99. став 2 ЗОИЛ, каква је и у конкретном случају. Међутим, како не постоји изричита законска одредба којом би била прописана могућност Гарантног фонда (овде тужиоца) да оствари право регреса према лицу које је проузроковало штету, коју је тужилац из својих средстава надокнадио оштећеном јер је над осигуравајућим друштвом штетника закључен стечајни поступак, то тужилац с обзиром на сврху због које је основан, односно ради заштите трећих лица од негативних последица штетног догађаја... нема право регреса од било ког лица, па ни од лица које је проузроковало настанак штете.⁵¹

Сврха Гарантног фонда јесте правно утемељен разлог због кога треба одбити регресни захтев постављен према Гарантном фонду. Она не може бити основ за одбијање регресног захтева фонда према штетнику. Регресно право Гарантног фонда доприноси остварењу његовог циља, јер се регресним захтевима прикупљају новчана средства из којих се намирају потраживања оштећених лица. Виши суд у Београду позвао се у образложењу цитиране пресуде на сврху Гарантног фонда. Међутим, пресудио је као да је сврха Гарантног фонда нешто сасвим друго – заштита штетника од одговорности.

Детаљни разлози због којих Гарантни фонд не може имати право регреса према штетнику изнети су у пресуди Апелационог суда у Београду Гж. 14675/10 од 27. јуна 2012. године. „Гарантни фонд може остварити право регреса по члану 104 став 2 ЗОИЛ у односу на власника неосигураног возила, а по члану 105 став 2 ЗОИЛ (када је исплаћена штета проузрокована употребом непознатог моторног возила, па се после исплате октрије које је возило проузроковало штету) према осигуравачу возила. Овим прописима није предвиђено право на регрес у односу на друга лица одговорна за штету.“⁵² Суд је у цитираном делу пресуде исправно интерпретирао законске одредбе. Међутим, приликом даљег тумачења наведених одредаба ЗОИЛ учинио је кључну грешку. „Примена општег прописа о праву испуниоца солидарне обавезе на регрес у односу на остале солидарне дужнике из чл. 423 и 424 ЗОО је искључена одредбама из чл. 99 до 106 ЗОИЛ, тако да околност да су штетник и Гарантни фонд (тужилац) солидарно обавезни да накнаде штету оштећеним лицима, нема значај.“⁵³

Апелациони суд у Београду приликом тумачења одредаба члана 104 став 2 и члана 105 став 2 ЗОИЛ није узео у обзир њихову сврху и смисао, нити правила логичког и системског тумачења. Занемарио је

51 Пресуда Вишег суда у Београду Гж. 2174/2010 од 14. јуна 2012. године.

52 Пресуда Апелационог суда у Београду Гж. 14675/10 од 27. јуна 2012. године.

53 *Ibid.*

циљеве због којих је право регреса установљено, као и општа правила облигационог права. Наведеним законским одредбама предвиђена су два случаја када Гарантни фонд има право регреса. Међутим, принцип да терет накнаде штете, која није покривена осигурањем, треба да падне на штетника, налаже да изричито спомињање та два случаја схватимо као набрајање *exempli causa*, а не *numerus clausus*.

Цитирана пресуда Апелационог суда у Београду донета је поводом штете проузроковане моторним возилом осигураним код осигуравајућег друштва у стечају. На суштински идентичним разлозима заснивају се и пресуде којима се одбија регресни захтев према штетнику, у случајевима када је штета проузрокована неосигураним моторним возилом.⁵⁴

Предраг Шулејић врло успешно указује на неутемељеност тих разлога. „Гарантни фонд има право регреса према штетнику за износ исплаћен оштећеном лицу. То што у ЗОИЛ ништа није речено о накнади Гарантног фонда према лицу одговорном за штету (возачу) не значи да су искључена општа правила о ступању осигуравача (Гарантног фонда) у права оштећеног према штетнику. Примена једног правила може се искључити изричито (у конкретном случају, на пример, одредбом којом се предвиђа да возач моторног возила којим је проузрокована штета не сноси штетне последице) или прећутно (ако се регулиште на другачији начин), а његово искључење не може се подразумевати чињеницом да о томе ништа није речено. Правила о регресу, као општа правила облигационог права, могу се дерогирати само прецизно и у одређеним случајевима.“⁵⁵

VIII Закључак

Сврха Гарантног фонда јесте заштита оштећених лица – жртава саобраћајне незгоде. Гарантни фонд не сме да се претвори у институцију која, на терет лица која уредно плаћају премију осигурања, штити возаче који неосигураним возилима проузрокују штету. Правично је да возач одговара за штету коју сам проузрокује, чак и ако оштећени има право на накнаду из средстава Гарантног фонд.

Неспорно је да се исплатом накнаде штете од стране лица коју је исту проузроковало не активира регресни однос у коме је Гарантни фонд дужник. То доказује да солидарни дужник, на кога обавеза накнаде штете пада, јесте штетник. Стога Гарантни фонд, након што обештети

54 Вид. пресуду Вишег суда у Београду Гж. 8150/11 од 30. августа 2013. године.

55 П. Шулејић, „Суброгација и регрес у закону и судској пракси – правни положај Гарантног фонда“, *Токови осигурања*, бр. 1/2014, стр. 24.

жртву саобраћајне незгоде, као испунилац солидарне обавезе, по правилима облигационог права садржаним у ЗОО и Грађанском законнику, стиче регресно потраживање према свом садужнику – штетнику.

Треба се држати принципа да економски терет штете, која није покривена осигурањем од одговорности, сноси штетник. Став по коме је регресно право Гарантног фонда ограничено само на две ситуације изричито предвиђене одредбама ЗОИЛ, спречава да се тај принцип оствари. Грађански законик – Општи део у уводним и општим одредбама садржи правила о утврђивању правог значења законских одредаба, попуњавању правних празнина и забрани изигравања закона. Одредбе наведеног посебног закона, по тим правилима, не смеју се тумачити тако да сужавају регресно право Гарантног фонда. Стога два случаја предвиђена одредбама посебног закона када Гарантни фонд има регресно право, треба схватити као набрајање *exempli causa*.

Гарантни фонд исплаћује накнаду штете која није покривена обавезним осигурањем од одговорности. Стога би требало да има регресно право према штетнику и када је штетник предузео активности које воде до губитка права из осигурања, али и када тих активности нема.

Miloš RADOVANOVIĆ

Legal Advisor in Association of Serbian Insurers – Guarantee Fund

GUARANTEE FUND'S RIGHT TO REFUND TOWARD TORTFEASOR UNDER THE LAW ON CONTRACT AND TORTS AND CIVIL CODE

Summary

Purpose of Guarantee Fund is material aid to person sustaining damages in a traffic accident. Liability of Guarantee Fund and tortfeasor toward person sustaining damages shall be joint and several. Provisions of Law on insurance of property and persons as well as provisions of Law on compulsory insurance in traffic didn't prescribe that Guarantee Fund is entitled to refund toward tortfeasor. But, these provisions didn't exclude applicability of general rules of civil law. Law on contract and torts, as well as draft of Civil code, contain rules on right to recovery of a person fulfilling the obligation. Guarantee fund right to refund toward tortfeasor is based on these rules. Tortfeasor should be liable for committed damage, if damage is not cover by insurance, even if someone

else compensates the damage to person sustaining damage. Guarantee Fund right to refund toward tortfeasor is in accordance with purpose of Guarantee Fund. Opposite viewpoint turns Guarantee Fund into institution for protection a tortfeasor from liability, without consideration.

Key words: *insurance, compulsory insurance in traffic, motor third party liability insurance, Guarantee Fund, refund, redress of damage.*